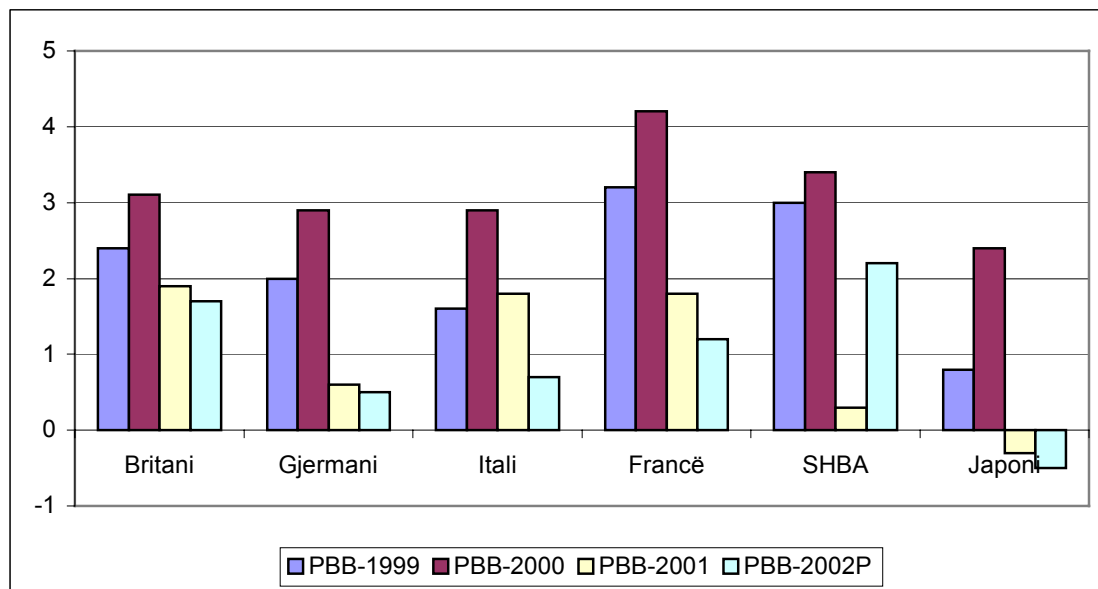

KAPITULLI I: EKONOMIA BOTËRORE

I.1. ZHVILLIMET NË EKONOMINË BOTËRORE GJATË VITIT 2002.

Gjatë vitit 2002 ekonomia botërore ka përjetuar rritje të ulët. Pas ngjarjeve që tronditën botën, në gjysmën e dytë të vitit 2001, parashikimet për ecurinë e ekonomisë botërore janë luhatur midis rritjes modeste dhe ngadalësimit të theksuar. Fillimi i vitit 2002 dha sinjale pozitive të cilat u zbehën gradualisht me shpërthimin e skandaleve financiare në SHBA¹. Ky zhvillim iu shtua situatës jo të favorshme ekonomike, duke bërë që tregjet aksionare të dobësoheshin vazhdimisht dhe duke çuar në një nënçmim të dollarit amerikan. Në këto kushte, financimi për tregjet në zhvillim erdhi duke rënë. Në mes të vitit 2002, u vlerësua se parashikimet e bëra për rritjen ekonomike botërore gjatë viteve 2002 dhe 2003, ishin më optimiste nga ç'premtorin zhvillimet e fundit. Në këtë moment, pasi shqetësimet për inflacionin si në Eurozonë ashtu edhe në SHBA u sheshuan, u vlerësua se politikat makroekonomike do të ishin akomoduese për një periudhë më të gjatë nga ç'ishte parashikuar fillimisht. Zbutja e politikës monetare u zgjodh si mënyra kryesore për të siguruar nxitjen e ekonomisë.

Grafik 1: Rritja ekonomike për periudhën 1999-2001 dhe vlerësimet për vitin 2002.

¹Referenca: World Economic Outlook, IMF, shtator 2002.

I.1.1. EKONOMIA EUROPIANE.

Ekonomia e Eurozonës, gjatë vitit 2002 u zhvillua me ritme më të ngadalëta nga ato të parashikuara². Kjo pasqyron kryesisht pasigurinë e madhe që ka karakterizuar ambientin ekonomik dhe atë politik. Tensionet gjeopolitike me pasojat në çmimet e naftës, zhvillimet në tregjet financiare, rritja e ngadaltë ekonomike në mbarë botën janë faktorë që kanë ndikuar dhe po vazhdojnë të ndikojnë negativisht mbi besimin. Këta faktorë kanë efekte negative në konsumin e Eurozonës, në investimet e kryera në këtë zonë si edhe në tregjet e punës.

Ecuria e çmimeve ka reflektuar zhvillime të tilla si efektet e rritjeve të mëparshme të çmimeve të naftës apo të ushqimeve si edhe një ndikim të kufizuar nga kalimi në euron fizike. Rritja e vazhdueshme e pagave ka qenë gjithashtu, një faktor që ka luajtur rol në ecurinë e inflacionit. Si rezultat, norma vjetore e inflacionit ka qëndruar mbi nivelin 2 për qind përgjatë pjesës më të madhe të vitit.

Tabelë 1: Inflacioni dhe papunësia, në për qind.

	Inflacioni-dhjetor		Papunësia-dhjetor	
	2001	2002	2001	2002
Francë	1.4	2.3	8.8	9.1
Gjermani	1.7	1.1	9.6	10.1
Itali	2.4	2.8	9.3	8.9
Eurozonë	2.0	2.3	8.1	8.5

Burimi: "The Economist", muajt janar, shkurt 2003.

I.1.2. EKONOMIA E SHBA.

Muajt e fundit të vitit 2002 dëshmuar se rigjenerimi i plotë ekonomik i SHBA ka akoma rrugë për të bërë. Faktorët që kanë ndikuar pozitivisht mbi ekonominë amerikane si kërkesa e fortë e konsumatorëve, inflacioni i ulët dhe produktiviteti në rritje duket se kanë përballuar efektin e faktorëve negativë si rritja e ngadaltë e punësimit dhe ecuria jo e kënaqshme në sektorin e prodhimit.³

Kërkesa e konsumatorëve gjatë vitit 2002, ashtu si edhe gjatë tremujorit të fundit të vitit 2001, ka vazhduar të përfaqësojë motorin më të fuqishëm të rritjes ekonomike, pavarësisht nga tensionet ushtarake, nga paralizimi i pjesëshëm i tregut të punës dhe nga skandalet e korporatave.

Viti 2002 është karakterizuar nga inflacion i ulët dhe i qëndrueshëm. Inflacioni bazë (në të cilin nuk përfshihet kostoja e ushqimit dhe e energjisë) ka ardhur në rënie që nga viti 2001 dhe po qëndron në nivelin 2.2 për qind, duke rezultuar ndjeshëm më i ulët nga ai i vitit të kaluar (2.6 për qind).

² Buletini i Bankës Qendrore Europiane – Dhjetor 2002.

³ Burimi: U.S. Economy, National Update, Dhjetor 2000, <http://www.dallasfed.org/eiy/usecon/0212update.html>.

Një faktor prapa rritjes modeste të ekonomisë së SHBA, gjatë vitit të kaluar, ishte nevoja e firmave për të përtërirë fitimet e tyre, të cilat ranë dukshëm përpara dhe gjatë recesionit të fundit. Nevoja për përtëritjen e përfitimeve detyroi shumë firma të pakësonin shpenzimet për investimet si edhe të shkurtonin vendet e punës. Si rezultat i këtyre zhvillimeve, papunësia në SHBA ka arritur në nivelin më të lartë të tetë viteve të fundit.

Tabelë 2: Ritmet e rritjes për përbërësit kryesorë të rritjes ekonomike në SHBA.

	2000	2001	T1-02	T2-02	T3-02	T4-02
Rritja ekonomike	3.8	0.3	5.0	1.3	4.0	1.4
Konsumi personal	4.4	2.5	3.1	1.8	4.2	1.5
Investim jorezidencial	7.8	-5.2	-5.8	-2.4	-0.8	2.5
Investim rezidencial	1.1	0.3	14.2	2.7	1.1	9.4
Eksporte mallrash dhe shërbimesh	9.7	-5.4	3.5	14.3	4.6	-4.4
Importe mallrash dhe shërbimesh	13.2	-2.9	8.5	22.2	3.3	7.2
Konsumi qeveritar	2.7	3.7	5.6	1.4	2.9	4.9

Burimi: Bureau of Economic Analysis, të dhëna makroekonomike- <http://www.bea.gov/bea/glance.htm>.

I.1.3. VEPRIMET E BANKAVE QENDRORE ME NORMAT E INTERESIT.

Dy bankat qendrore⁴ më të rëndësishme në botë, Rezerva Federale dhe BQE kanë vepruar vetëm një herë me normat e rifinancimit gjatë vitit 2002. Rezerva Federale ishte ajo që veproi e para, në 6 nëntor, duke ulur normën e rifinancimit me 0.5 pikë përqindjeje (nga 1.75 në 1.25 për qind). Vendimi i Rezervës Federale për uljen e normës erdhi pas një serie të gjatë zhvillimesh jo të favorshme ekonomike. Në deklaratën që shpalli uljen e normës së interesit, u theksua se ekonomia amerikane kishte arritur në një pikë ku shpenzimet, prodhimi dhe investimet ishin kufizuar nga pasiguria dhe, në mënyrë të veçantë, nga kërcënimi i luftës me Irakun.

Ndryshe nga ç'mund të pritej, reagimi i BQE nuk ishte i menjëhershëm. BQE, pavarësisht se shprehu shqetësim për rritjen e ngadalësuar ekonomike të Eurozonës, dërgoi sinjalin se nxitja e rritjes ekonomike nuk është detyrë e politikës monetare. Vendimi i BQE-së për të mos ndryshuar normën në nëntor u justifikua me shqetësimin për inflacionin. Ky i fundit përcaktohet në mandatin e BQE-së dhe synohet të mbahet midis niveleve 0 dhe 2 për qind. Në tetor inflacioni vjetor, nën ndikimin e një rritjeje të theksuar të ofertës monetare, u rrit në krahasim me shtatorin. Pavarësisht nga kjo, BQE në fillim të dhjetorit iu "dorëzua" presionit për të ulur normën me 0.5 pikë përqindjeje (nga 3.25 në 2.75 për qind), nisur kryesisht nga shqetësimi për ekonominë gjermane dhe për pamundësinë e saj për të kryer reformat e nevojshme strukturore.

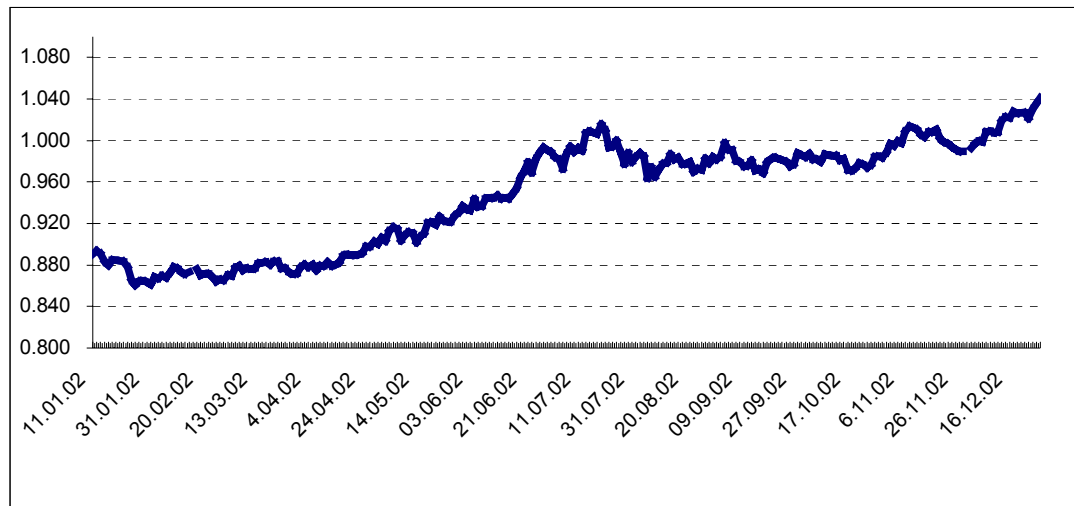
⁴ Për përgatitjen e materialit janë shfrytëzuar faqet e Rezervës Federale dhe të Bankës Qendrore Europiane si edhe revista "Economist", 7 nëntor 2002.

I.1.4. ZHVILLIMET NË KURSIN E KËMBIMIT.

Për vitin që sapo kaloi euro llogaritet të jetë mbiçmuar rreth 20 për qind, krahasuar me monedhën amerikane. Tre janë momentet kryesore të lëvizjes së çmimit të euros të shprehur në dollarë amerikanë.

Euro e filloi vitin 2002 në nivelin 0.87 usd/euro. Pas këtij niveli ajo vazhdoi të rritej në terma dollari, për të arritur pikun në muajin korrik, me nivelin 1.01 usd/euro. Shkak për nënçmimin e monedhës amerikane në këtë periudhë të vitit ishin skandalet financiare lidhur me praktikat kontabël të disa shoqërive, kryesisht, në SHBA. Si rrjedhim, pasiguria që përfshiu tregjet aksionare amerikane bëri që investitorët të drejtoheshin më shumë nga Europa. Pas këtij momenti, kursi i këmbimit të euros me dollarin u lëkund në nivelin e

Grafik 2: Kursi i këmbimit euro/usd për vitin 2002 në tregun ndërkombëtar.

Burimi: www.x-rates.com.

barazisë, për të vazhduar më tej, në muajin tetor, me mbiçmimin e dollarit amerikan në nivelin 0.97 usd/euro. Mbiçmimi i monedhës amerikane u mbështet nga investimet në tregjet e aksioneve dhe lajmet jo të mira lidhur me deficitin buxhetor të Zonës së Euros. Më pas, ndërroi përsëri kahu i lëvizjes së monedhave, sipas të cilit, euro vazhdoi të forcohej për të arritur, në fund të vitit 2002, nivelin 1.06 usd/euro. Nënçmimi i monedhës amerikane në fund të vitit ishte produkt i një sërë faktorëve në SHBA, të tillë si: skandalet financiare, acarimi i marrëdhënieve me Irakun, deficitin e lartë të llogarisë korente, pasiguria, rritja e ulët ekonomike dhe normat e ulëta të interesit.

I.1.5. ÇMIMET E NAFTËS.

Viti 2002 është karakterizuar nga një tendencë në rritje e çmimeve të naftës⁵, me disa rënie të lehta përgjatë tij. Në fund të vitit çmimi i naftës shënonte nivelin 33 euro për fuçi ose një rritje prej 22 për qind krahasuar me muajin janar. Tensionet politike në Lindjen e Mesme, gjatë pjesës së parë të vitit 2002, ushtruan presion në tregjet e naftës, duke çuar në rritjen e çmimeve. Pas një stabilizimi të tyre deri në fillim të muajit gusht, me rishfaqjen e tensioneve gjeopolitike (konflikti SHBA-Irak) rifilloi një rritje tjetër e çmimeve të naftës, që në muajin tetor arriti rreth 32 euro për fuçi. Gjatë muajit nëntor, falë një përmirësimi të lehtë të kuadrit ndërkombëtar, çmimi i naftës ra në nivelin 27 euro për fuçi. Kontratat e të ardhmes, duke reflektuar ulje të tensioneve ndërkombëtare, parashikuan një ulje graduale të çmimeve të naftës për vitin 2003. Në ndryshim nga kjo, muaji dhjetor u karakterizua nga një ritensionim i marrëdhënieve ndërkombëtare dhe nga rritja e gjasave për një luftë të mundshme me Irakun. Kjo si dhe greva e përgjithshme në Venezuelë, e cila ndaloi eksportet e naftës, bënë që çmimi i naftës në fund të vitit të arrinte nivelin 33 euro për fuçi.

I.2. EKONOMITË E RAJONIT.

Pothuajse në të gjitha ekonomitë në tranzicion të rajonit, gjatë vitit 2002 “janë shëruar” pasojat e krizave të ndodhura gjatë vitit 2001. Shifrat, në përgjithësi, tregojnë për një tendencë pozitive në ecurinë e PBB-në. Ndërmarrja e reformave të ndryshme si dhe dalja nga krizat kanë bërë që objektivi kryesor të jetë qëndrueshmëria ekonomike dhe ajo e çmimeve.

I.2.1. TURQIA.

Rritja ekonomike⁶ për tremujorin e tretë arriti nivelin 7.9 për qind, duke e çuar në 6.5 për qind normën e rritjes së PBB-së për gjithë nëntëmujorin. Ndërkaq, norma 8.8 për qind e rritjes së prodhimit industrial për 10 muajt e parë të vitit si dhe tendenca rritëse në normën e përdorimit të kapitaleve (80.6 për qind në muajin tetor nga 73.3 për qind në tetorin e vitit 2001), tregojnë që ekonomia turke do të rikuperohet me një normë rritjeje 5.5 për qind në vitin 2002 krahasuar me kontraktimin 7.4 për qind në vitin 2001.

Inflacioni dhe pritjet për të, vazhdojnë të ulen si rrjedhojë e politikës së shtrënguar monetare të ndjekur nga Banka Qendrore e Turqisë. Inflacioni vjetor në nëntor arriti shifrën 31.8 për qind, ndërsa inflacioni kumulativ për të 11 muajt e vitit arriti shifrën 27.1 për qind, duke nënkuptuar se vlera e inflacionit në fund të vitit do të jetë mjaft poshtë nivelit të synuar prej 35 për qind.

⁵ Burimi: www.dansercontainerline.com/oil02.htm.

⁶ Burimi: National Bank of Greece, South Eastern Europe and Mediterranean Emerging Market Economies, Bulletin, December 2002.

I.2.2. F.Y.R.O.M.

Aktiviteti ekonomik në ish-Republikën Jugosllave të Maqedonisë ka shënuar një rritje të moderuar gjatë vitit 2002. Zgjedhja e qeverisë së re në muajin tetor dhe stabilizimi i situatës politike mendohet se do të ndikojnë pozitivisht në ekonominë e vendit. Prodhimi industrial për vitin 2002 llogaritet të jetë përmirësuar shumë pak pas rënies së fortë të tij në vitin 2001. Duke iu referuar të dhënave më të fundit⁷, norma e rritjes shënon nivelin -9.5 për qind, nga -10.6 për qind në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar.

Përsa i përket nivelit të inflacionit, rritja kumulative gjatë dhjetë muajve të parë të vitit shënon 2 për qind. Nisur nga ky fakt, vlerësohet se ecuria e inflacionit është brenda objektivit 3.5 për qind për fundin e vitit. Rritja e inflacionit ka qenë kryesisht rezultat i rritjes së pagave dhe të pensioneve në muajin qershor të vitit 2002. Për t'u shënuar është rikthimi i besimit të publikut maqedonas në monedhën kombëtare dhe ulja e deficitit të llogarisë korente.

I.2.3. SERBIA & MALI I ZI.

Serbia dhe Mali i Zi vazhduan përsheptimin e reformave. Rritja ekonomike mendohet se do të arrijë nivelin 4.1 për qind nga 5.9 për qind në vitin 2001. Ndërmarrja e reformave të ristrukturimit ekonomik ka bërë që kontributi i prodhimit industrial në PBB të jetë zero, ashtu si në vitin 2001.

Inflacioni vazhdon të shënojë rënie nga viti në vit. Në fund të vitit inflacioni mendohet të qëndrojë në brezin 15-17 për qind, nga 39 për qind në vitin 2001 dhe 114 për qind në vitin 2000.

I.2.4. KROACIA.

Prodhimi i brendshëm bruto për vitin 2002 vlerësohet të jetë rritur me ritëm më të ulët se në vitin 2001. Kështu, në dhjetë muajt e parë të vitit, rritja kumulative e prodhimit industrial arriti nivelin 4.6 për qind, nga 6.1 për qind në të njëjtën periudhë të vitit të kaluar.

Inflacioni në fund të vitit mendohet se do të arrijë nivelin objektiv 3-4 për qind. Për njëmbëdhjetë muajt e parë të vitit, niveli kumulativ i inflacionit qëndroi në nivelin 2.3 për qind, por aplikimi i një sistemi të ri matjeje të energjisë elektrike dhe dimri më i ftohtë, mendohet se do të sjellin rritje të inflacionit.

⁷ Të dhënat për prodhimin industrial i referohen fundit të nëntëmujorit.

I.2.5. ITALIA.

Të dhënat paraprake tregojnë se ekonomia italiane vazhdoi të zhvillohej ngadalë gjatë tremujorit të tretë të vitit 2002. Një ndër problemet që vazhdoi të shqetësonte këtë ekonomi ishte organizimi i grevave nga një prej sindikatave më të mëdha të vendit. Lëvizja dhe bashkëpunimi i sindikatave u rigjallërua si pasojë e vendimit të shoqërisë Fiat për të shkurtuar 8100 vende pune në një fabrikë të madhe në Itali. Sindikatat kanë kritikuar buxhetin e qeverisë për vitin 2003 pasi sipas tyre, ai nuk është i mjaftueshëm për të ulur papunësinë, e cila në pjesën jugore të vendit arrin deri në 18 për qind. Besimi i biznesit në vend erdhi duke u rritur me afrimin e festave të fundvitit, por megjithatë, analistët nuk presin një rimëkëmbje të plotë deri në gjysmën e dytë të vitit 2003.

I.2.6. GREQIA.

Vendimi⁸ i Eurostatit për të ripërkufizuar llogaritjen e borxhit publik ka cënuar bazat e ekonomisë greke. Sipas përkufizimit të ri, borxhi publik i Greqisë arrin nivelin 107 për qind të PBB-së (nga 99.6 për qind), duke i kthyer në deficite, suficitet e propozuara për buxhetin në periudhën 2001-2004. Performanca e Qeverisë Greke tashmë ka rënë në nivelet përpara hyrjes së Greqisë në Bashkimin Monetar Europian. Inflacioni mbetet në nivele të larta krahasuar me inflacionin e Eurozonës, 2.3 për qind. Niveli i çmimeve parashikohet të bjerë gjatë dy viteve në vazhdim, megjithatë diferenca mes Greqisë dhe partnerëve në Eurozonë pritet të zgjerohet. Ky zhvillim po ndikon negativisht konkurrencialitetin e Greqisë, duke e bërë të vështirë për prodhuesit të eksportojnë dhe të ruajnë pozicionin e tyre të tregut brenda vendit. Deficiti aktual i llogarisë korente pritet të jetë rreth 6.2 për qind e PBB-së në vitin 2002. Përpara hyrjes në Bashkimin Monetar Europian ky deficit do të kishte kërkuar kontrolle mbi importet apo zhvlerësim të monedhës. Kjo gjë nuk do të ndodhë tani, pasi deficiti i llogarisë korente në Greqi përbën më pak se 2 për qind të deficitit të Eurozonës dhe nuk ka influencë të ndjeshme në kursin këmbimit të euros. Gjithësesi, ky deficit pritet të ketë efekt mbi papunësinë, e cila mbetet e lartë (10 për qind) me gjithë shpenzimet e mëdha qeveritare për ta ulur atë.

⁸Burimi: <http://www.invgr.com/indicators.htm>.